

Pianisti lähenemine keerulisele muusikalele materjalile Ligeti etüüdides

Kristi Kapten

Artikkel käsitleb interpreedi kogemusi pianistlike väljakutsetega tegelemisel György Ligeti (1923–2006) äärmiselt nõudlikes klaverietüüdides. Arutletakse võimalike meetrilise tunnetuse viiside leidmise üle põlmeetrilises faktuuris, kirjeldatakse etüüdide tulemuslikku omandamist soodustavaid harjutamisvõteteid ja analüüsitakse etüüdide päheõppimise protsessi.

Autor lähtub peamiselt oma kogemustest Ligeti etüüdide harjutamisel ja esitamisel, analüüsides ettevalmistusprotsessi käigus tehtud üleskirjutusi. Peamiseks uurimismeetodiks on eneserefleksioon. Lisaks on kogutud teiste pianistide mõtteid vestlustest, meistriclassidest ja ka kirjandusest. Olulisemad teemakohased kirjutised on Jeffrey Burnsi „Neue Klaviermusik auswendig gespielt“ (1997) ning Ian Pace'i „Maintaining Disorder: Some Technical and Aesthetic Issues Involved in the Performance of Ligeti's Études for Piano“ (2012).

Ligeti etüüdid kuuluvad kõige keerulisemate klaveriteoste hulka, nõudes pianistilt erakordset virtuosust ning head keskendumisvõimet. Etüüdide oluliseks struktuuralseks komponendiks on keeruline polürütmika, mis muudab nende õppimise ja esitamise eriti pingeliseks just mentaalselt. Artiklis räägitakse sisemise rütmilise organiseerituse tähtsusest etüüdide mängimisel. Kuna pianist ei saa võrdse tähelepanuga juhtida mitut rütmimustrit korraga, on rütmiliselt mitmetahulises faktuuris pianisti ees pidevalt valikud, millistest rütmimustritest juhinduda ning kuidas tunnetada meetrumit. Tunnetuslikult võib vastavalt materjalile juhinduda ühe liini rütmimustrist, mitme liini koondrütmist või hoopis regulaarsest meetrumist. Valikute tegemisel peaks arvestama, milline toimimine tekitab mängides (tehniliselt) kõige kindlama tunde ja milline soodustab soovitud kõlalise ja sisulise mulje tekkimist. Ühest küljest vajab pianist rütmiliselt ebastabiilsete löikude teostamisel kindlat kontrolli, teisest küljest on ebastabiilsed elemendid etüüdides just sisuliseks väärtuseks. Valikute tegemisel tuleb seega leida tasakaal. Tasakaalu säilitamiseks stabiilsuse ja korrapäratuse vahel on oluline olla harjutamisprotsessis paindlik. Pidevalt tuleb katsetada erinevate rütmiliste tunnetustega ning olla võimeline meetrumite vahel ümber lülituma.

Konkreetsete harjutamisvõtete leidmisel ja tulemusliku harjutamise saavutamisel on oluline loomingu- ja leidlik ümberkäimine noodimaterjaliga hoiab tähelepanu erksa ning soodustab teose igakülgset tundmaõppimist. Eraldi kirjeldatakse harjutamisvõtteid, mida saab teostada nii klaveril mängides kui ka klaverist eemal (mentaalselt), ning tuuakse näiteid võimalustest neid kahte lähenemist kombineerida. Klaveril harjutamise juures on kõige olulisem jälgida liigutuste ökonoomsust ja reaktsioonide täpsust. Mentaalne harjutamine on teose omandamisel eriliselt efektiivne, sest see nõuab väga intensiivset keskendumist ja interpretatsiooniliste eesmärkide selgust. Kombineeritud harjutamisvõtetest üheks tulemuslikumaks on mängida ühe käe partiid klaveril ning samal ajal verbaalselt artikuleerida teist – erinevate rütmimustrite samaaegse tunnetamise saavutamiseks on see äärmiselt arendav.

Arutletakse ka pianistide erinevate tõekspidamiste üle etüüdide peast mängimise otstarbekuse suhtes. Päheõppimise protsessi analüüsides kirjeldatakse erinevaid mälu liike, mis muusikateose peast esitamisel on olulised, ning arutletakse, millistest neist just Ligeti etüüdide puhul rohkem abi on. Kui olla teadlik erinevatest mälu liikidest ning osates neile etüüdi harjutades eraldi tähelepanu osutada, on päheõppimise protsess tulemuslikum.

Artikkel põhineb autori 2017. aastal Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias kaitstud doktoritööl „Pianisti tööprotsess Ligeti etüüdide omandamisel“ (juhendaja prof. Kerri Kotta).¹

¹ https://www.ema.edu.ee/vaitekirjad/doktor/Kristi_Kapten.pdf.